

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Ректор ЧДУ ім. Петра Могили
_____ Л.П. Клименко
»_____» _____ 2011 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни	<u>Методика викладання екології у вищій школі</u> назва
статус дисципліни	<u>нормативна дисципліна циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки</u> нормативна чи вибіркова
для спеціальності	<u>8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища»</u> шифр, назва

АВТОР ПРОГРАМИ:

вчене звання, науковий ступінь

кафедра екології та природокористування
назва кафедри

прізвище, ім'я, ім'я по-батькові автора

«__» _____ 20__ р.

Миколаїв, 2011 р.

Розділ 1. Концепція дисципліни

1.1. Місце дисципліни в системі підготовки фахівців-екологів

В наш час, коли стан навколишнього середовища невпинно погіршується, однією з головних задач є різке підняття рівня екологічної культури людей. Без необхідного мінімуму знань і умінь люди не зможуть змінити своє споживацьке відношення до природи. Тому необхідна велетенська просвітницька робота з населенням (особливо з молоддю). Цю роботу можуть виконувати спеціалісти, які мають фахову екологічну підготовку і вміють передати свої знання іншим.

Навчальна дисципліна «Методика викладання екології у вищій школі» є нормативною дисципліною за напрямком підготовки «Екологія». Вона вивчається у 13 триместрі студентами магістеріуму.

Потреба суспільства у гуманізації освітніх процесів, підвищення якості та педагогічної підготовки магістрів, залучення їх до проведення навчально-виховної роботи є однією з головних умов подальшого покращання функціонування освітньої системи. Виходячи з означених завдань, курс методики викладання екології у вищій школі спрямований на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості і підготовку фахівців за одним з функціональних напрямів діяльності: науково-дослідним, науково-педагогічним, управлінським. Педагогічні знання, вміння та навички в кожному з зазначених напрямів займають чільне місце, а отже проблема набуття саме педагогічних, зокрема методичних умінь та навичок є актуальною.

1.2. Мета та задачі дисципліни

Метою курсу «Методика викладання екології у вищій школі» є підготовка студентів-магістрів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, надання студентам можливості виступати в якості викладача чи лектора перед молодіжною (переважно) аудиторією по окремим темам, розділам, питанням з екології, або по цілому курсу «Екологія», «Основи загальної екології», «Екологія (та неоекологія)» тощо.

Задачі дисципліни:

1. Сформувані у студентів знання про:

- критерії відбору, принципи структурування змісту навчального курсу у вищій школі;
- сучасні інтерактивні методи навчання студентів;
- форми організації навчання студентів;
- норми, критерії оцінювання знань, умінь студентів, повідомлення їм та отримання від них зворотного зв'язку;
- педагогічні вміння діяльності викладача вищої школи.

2. Створити умови для формування у студентів умінь, що стосуються:

- постановки навчальної мети, відбору та структурування змісту лекцій, практично-семінарських занять;
- розвитку інтересу, особистісного ставлення студентів до змісту навчального курсу;
- складання навчальної програми з курсу;
- застосування методів, прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо);
- планування структури, змісту, процесу організації лекції, практично-семінарського заняття;
- застосування методів, прийомів організації виховного впливу на студентів;
- організації спілкування зі студентами в аудиторії та позааудиторний час.

1.3. Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна «Методика викладання екології у вищій школі» тісно пов'язана з усіма дисциплінами навчального плану спеціальності, які доцільно згрупувати у три блоки: педагогічно-психологічний (основи психології і педагогіки, соціологія, педагогіка спеціальної освіти), природничий (хімія, фізика, біологія) та спеціальний (фахові дисципліни).

Дисципліни першого блоку дають базу для відповідей на питання «Як вчити?». Дисципліни другого блоку є базою і об'єктом аналізу екологічних аспектів класичних природничих дисциплін.

Дисципліни третього блоку є базою фактичних знань спеціаліста, на яких ґрунтується відповідь на запитання «Що вивчати?».

Вивчення курсу «Методика викладання екології у вищій школі» в єдності з соціальними, природничими та гуманітарними науками (соціологія, політологія, історія, логіка тощо) не тільки допоможуть студентам розібратися в педагогічних закономірностях навчання і виховання, в їх впливі на формування і розвиток особистості, а й прищеплять їх навички роботи у колективі та з колективом. Результати засвоєного матеріалу використовуються студентами під час проходження педагогічної практики у 16 триместрі.

1.4. Вихідна компетенція студента

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

- знати методологічні основи, сутність, принципи та проблеми екологічної освіти, сучасні підходи до екологічної освіти;
- вміти обґрунтувати необхідність тих чи інших технологій екологічної освіти;
- вміти аналізувати конкретну практику екологічної освіти, спираючись на принципи та тенденції сучасної екологічної освіти.

Розділ 2. Витяг з навчального плану спеціальності

Форма навчання	Курс	Триместр	Всього годин	В тому числі						Форма підсумкового контролю		
				аудиторних					самостійна робота студента		іспит	залік
				лекцій	семінарських	практичних	лабораторних	консультації	триместрова робота по дисципліні	курсорова робота (проект)*		
денна	V	14	90	14	-	14	-	-	54	-	-	-
		15		-	-	6	-	2		-	8	-

Розділ 3. Зміст навчальної дисципліни – тематичні плани дисципліни

№№ з/п	Назва розділів (модулів), тем	Всього годин	Форма занять і години				самостійна робота студентів	Номер модулю	Форма контролю
			аудиторні						
			лекційні	семінарські	практичні	лабораторні			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Модуль 1 «Загальні засади педагогіки вищої школи».								
2	1. Вступ до дисципліни		1						
3	2. Теоретичні засади навчально-виховного процесу		2						
4	3. Засоби навчання		2						
5	4. Академічна лекція в системі підготовки студентів	38	2	-	9	-	20	I	Обговорення на практичному занятті – 2
5	5. Технологія і техніка організації семінарів, практичних, лабораторних занять, консультацій і колоквіумів		2						
6	Модуль 2 «Екологічна педагогіка».								
7	1. Елементи екологічної педагогіки		1						Перевірка робочих навчальних програм. Проведення міні-лекції чи семінарського заняття
8	2. Методичні аспекти організації навчального процесу з екології	50	2	-	11	-	34	II	
8	3. Засоби наочності під час викладання екології		2						
Всього		88	14	-	20		54		

Розділ 4. Аудиторна робота

4.1. Денна форма навчання

4.1.1. Лекційні заняття

№№ з/п	Тема	Кількість годин	Питання (навчальні елементи)
1	Вступ до дисципліни	1	Коротка характеристика курсу. Характеристика підготовки студентів-екологів до роботи у школі. Вимоги до викладачів екології.
2	Теоретичні засади навчально-виховного процесу	2	Сутність і методологічні засади навчання. Типи навчання, їх характеристика. Типологія і характеристика методів навчання. Форми і методи екологічного навчання.
3	Засоби навчання	2	Загальна характеристика засобів навчання. Прості засоби навчання. Складні засоби навчання.
4	Академічна лекція в системі підготовки студентів	2	Технологія і техніка підготовки академічної лекції. Дидактичні і методичні вимоги до академічної лекції. Психолого-педагогічні вимоги до проведення лекції у вищій школі.
5	Технологія і техніка організації семінарів, практичних, лабораторних занять, консультацій і колоквіумів	2	Дидактичні основи семінарських, практичних, лабораторних, індивідуальних та інших форм занять. Види семінарів, вимоги до їх організації та проведення. Особливості технологи і техніки організації та проведення практичних, лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквіумів.
6	Елементи екологічної педагогіки	1	Екологічна культура, освіта, виховання. Екологічні проблеми і моделі їх вивчення в системі шкільної та університетської екологічної освіти.
7	Методичні аспекти організації навчального процесу з екології	2	Навчально-виховне значення курсу екології. Формування наукового світогляду студентів у процесі вивчення загальної екології. Методика проведення лабораторних занять з екології. Методика проведення лекційних занять з загальної екології. Методика проведення семінарів. Методика проведення проблемних занять. Методика проведення екскурсій з загальної екології.
8	Засоби наочності під час викладання екології	2	Значення засобів наочності. Основне призначення засобів наочності. Вимоги щодо використання засобів наочності.
Всього		14	

4.1.2. Семінарські заняття

Планом не передбачені.

4.1.3. Практичні заняття

№ з/п	Тема заняття	Питання	Кількість годин	Контроль
1	Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»)	Ознайомитися з текстом програми «Освіта XXI століття» та визначити пункти, що стосуються вищої освіти. Проаналізувати їх. Відповісти на запитання: «Яким чином, на Ваш погляд, можна досягти ефективної реалізації програми по кожному з визначених пунктів?»	4	Обговорення на практичному занятті
2	Концепція екологічної освіти України	Студенти знайомляться з текстом Концепції екологічної освіти України. Проаналізувавши мету, завдання, напрямки формальної та неформальної екологічної освіти обирають один з напрямів екологічної освіти (один з рівнів) та розробляють шляхи його реалізації	4	Обговорення на практичному занятті
3	Розробка робочої навчальної програми	Ознайомитися зі структурою робочої навчальної програми по готовим зразкам програм з різних дисциплін. Скласти робочу навчальну програму з курсу «Екологія» («Основи екології»)	4	Перевірка робочих навчальних програм
4	Особливості організації лекційних занять	Особливості організації лекцій у світлі філософії сучасної екологічної освіти – зміст, структура, стиль, емоційно-вольовий вплив викладача на поведінку студентів, отримання зворотного зв'язку	4	Проведення міні-лекцій
5	Особливості організації семінарських (практичних) занять	Особливості проведення, типи, структура практичних та семінарських занять, організація міжособистісної взаємодії студентів	4	Проведення семінарського чи практичного заняття
Всього			20	

4.1.4. Лабораторні роботи

Планом не передбачені.

4.2. Денно-вечірня форма навчання

Не передбачена.

4.3. Заочна форма навчання

Не передбачена.

Розділ 5. Самостійна робота

Самостійна робота з дисципліни «Методика викладання екології у вищій школі» виконується студентами в обсязі 60 годин на протязі всього триместру (14 тижнів) згідно програми дисципліни. Зі структурою, змістом і формами самостійної роботи, графіком, термінами виконання, обсягами годин і оцінкою самостійної роботи в балах студенти знайомляться на першому занятті «Вступ до дисципліни». Виконання самостійної роботи планується так, щоб всі її форми студенти завершували на 14-му тижні, а на 15-му вже приступали до підготовки до сесії.

5.1. Перелік самостійних робіт

Поза аудиторії студенти самостійно виконують наступні роботи:

- підготовка до практичних занять;
- розробка робочої навчальної програми з дисципліни «Екологія» («Основи екології»);
- підготовка до проведення міні-лекції;
- підготовка до проведення семінарського (практичного) заняття.

5.2. Вказівки та пояснення до виконання завдань на самостійну роботу та критерії оцінки

5.2.1. Підготовка до практичних занять. Практичні заняття з курсу «Методика викладання екології у вищій школі» проводяться після лекційного вивчення відповідної теми дисципліни в аудиторії відповідно розкладу занять. Про зміст наступного практичного заняття студенти сповіщаються викладачем заздалегідь.

Підготовка студентів до практичних занять проводиться під час опрацювання лекційного матеріалу; деякі завдання та теми студенти опрацьовують самостійно за рекомендованими підручниками та періодичною літературою.

Критерієм оцінки підготовки студентів до виконання практичних робіт є наявність у студента в зошиті всіх тем практичних занять згідно змісту робочої навчальної програми, виконання на практичних заняттях запропонованих видів робіт.

5.2.2. Розробка робочої навчальної програми з дисципліни «Екологія» («Основи екології»). Критерієм оцінки даного виду роботи є виконана за всіма вимогами робоча навчальна програма з відповідної дисципліни. Вимоги щодо форми та змісту робочої навчальної програми з дисципліни «Екологія» («Основи екології») студенти отримують на практичному занятті, що присвячено саме цій темі.

5.2.3. Підготовка до проведення міні-лекції. Критерієм оцінки цієї роботи є зміст, відповідність і глибина викладення теми та культура і грамотність представлення лекційного матеріалу, наявність засобів наочності.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні *лекція* є важливою ланкою, доцільною формою організації навчання у вищому навчальному закладі. Її загальне призначення – формування у студентів орієнтовної основи для оволодіння знаннями, уміннями, навичками, їх позитивного ставлення до життєвих реалій, що вивчаються, смаку до науки і дослідницької діяльності.

У науковій, психолого-педагогічній літературі існує багато аргументів щодо пасивного характеру лекції як форми організації навчання. Зазначено, що лекція:

- привчає студентів сприймати готові думки, гальмує їхнє самостійне, творче мислення;
- змушує студентів займати позицію об'єкта навчального процесу;
- гальмує їхню активність, розвиток внутрішньої мотивації навчання, оскільки студенти позбавлені можливості самостійного пошуку, відкриття істин, критичного аналізу;
- регламентована в часі, тому наукова, навчальна інформація подається у визначеному, обмеженому обсязі;
- спроможна задіяти, захопити тільки деяку частину слухачів, адже рівень їхнього розвитку, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації, індивідуальні здібності тощо є відмінні;
- обмежує можливості викладача щодо перетворення аудиторії студентів у єдиний колектив, спільноту.

Доцільність і необхідність лекції як важливої форми організації навчального процесу у закладах вищої освіти зумовлена такими причинами:

- лекція іноді є основним джерелом наукової, навчальної інформації у зв'язку з відсутністю необхідних підручників і посібників;
- викладач повідомляє сучасну наукову інформацію, результати останніх досліджень, що не знайшли висвітлення у підручниках і посібниках;
- у змісті лекції викладач має змогу використати результати власних спостережень, досліджень, а також і своїх колег;
- існують різноманітні наукові концепції, підходи до трактування сутності явищ, понять, що можуть бути доступно і стисло висвітлені викладачем;
- деякі факти, теорії, концепції неоднозначно, суперечливо або складно обґрунтовуються в науковій літературі і потребують дохідливого пояснення лектором;
- під час лекції викладач має змогу здійснювати вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, розкривати у змісті не лише наукові поняття, положення, але й світоглядні, моральні, етичні ідеї та норми.

Позитивні сторони лекції будуть підсилені, а слабкі зменшені, за умови, якщо викладач:

- взаємодіє, спілкується зі студентами як рівноправними партнерами, суб'єктами спільної навчально-пізнавальної діяльності;
- стимулює активність студентів, розвиток їхнього критичного, творчого мислення шляхом постановки проблемних питань, залучення їх до дискусії, діалогу, висловлювання власних міркувань;
- регулює увагу студентів, спонукає їх до слідкування за власною думкою;
- не критикує судження слухачів, а лише здійснює відгук на їхні міркування, спирається на них під час викладу змісту;
- висловлює власні точки зору, виявляє своє захоплення відповідною темою, галуззю науки;
- постійно здійснює зворотній зв'язок, слідкує за динамікою емоцій студентів, перевіряє рівень розуміння, осмислення ними навчальної інформації.

Вимоги до проведення лекції:

- створення психологічно-комфортної атмосфери взаємодії зі студентами, атмосфери співробітництва та спільного міркування;
- дотримання лектором педагогічного такту, вияв уважного, позитивного ставлення до студентів;
- науковість та інформативність викладання, застосування сучасних наукових підходів;
- доказовість, аргументованість викладу основних положень;
- логічність, послідовність, системність висвітлення змісту навчальної інформації;
- доступність, ясність, чіткість пояснення, інтерпретації наукових положень;
- включення у зміст актуальних соціальних, моральних проблем, інформації, значущої для професійної діяльності, особистісного розвитку студентів;
- активізації мислення студентів, опора на їхній життєвий досвід;
- емоційність викладу навчального матеріалу;
- застосування аудіовізуальних засобів, дидактичних матеріалів.

Структура лекції. Процес організації лекцій складається з трьох частин:

- вступна;
- основна;
- заключна;

У *вступній* частині викладач:

- встановлює контакт з аудиторією: вибір пластичної пози, доброзичливої міміки, жестів, відкритості до аудиторії, середнього рівня мускульної мобілізації; позбувається просторових, термінологічних бар'єрів; показ особистого позитивного психо-емоційного стану і готовності до взаємодії; встановлення позиції «Ми»;
- налагоджує зв'язок із пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначає її місце у системі тем, розділів навчального курсу; прогнозує її подальший розгляд;
- повідомляє тему лекції, створює у студентів позитивну установку на її вивчення;

- визначає основні питання, що будуть розглядатися під час лекції; повідомляє і дає коротку характеристику основної рекомендованої літератури;
- захоплює увагу студентів шляхом творчого поєднання різноманітних методичних прийомів: коротка емоційна розповідь про реальні події, історії з власного життя, цікаві факти тощо; виявлення новизни навчальної інформації (показ таких сторін, що перевищує очікування студентів); показ викладачем власного інтересу до теми, переживань, думок.

Вступна частина не повинна займати багато часу – лише 5-6-хв. Але від початку залежить подальший хід лекції. Головне завдання викладача на цьому етапі – залучення самих студентів до лекції, психологічна підготовка їх до сприймання основного навчального матеріалу. Зазначені етапи вступної частини є взаємопов'язані; дотримуватися їх варто в довільній формі; деякі з них діють одночасно.

Основна частина лекції тісно поєднана з вступною. Перехід до неї іноді є непомітним для студентів. Для організації активного сприймання ними нової навчальної інформації викладач може:

- поставити питання, на яке немає готової відповіді, але яке загострює увагу;
- запросити студентів до повідомлення своїх міркувань щодо конкретних ідей;
- зробити екскурс в історію розвитку явищ, понять, що розглядаються на лекції;
- шляхом методу мозкової атаки (брейнстормінгу) стимулювати студентів до обміну ідеями щодо визначеної викладачем проблеми.

Основна частина лекції є найбільш відповідальною і тривалішою у часі. В цій частині викладач висвітлює зазначені на початку лекції питання, обґрунтовує необхідні теоретичні положення. Відповідно до сутності кожного питання викладач обирає доцільні методи, прийоми у єдності з необхідною формою викладу. Варто, щоби шлях висвітлення кожного питання був відмінним і зумовлював своєрідний стиль діяльності і поведінки педагога. Не зважаючи на деякі відмінності, схема і вимоги до розгляду питань, що відповідають загальноприйнятим вимогам до лекції є однаковими. Протягом основної частини викладач використовує такі ідеї:

- у процесі організації сприймання студентів спрямовує розвиток їхніх уявлень на виокремлення суттєвих (критеріальних) ознак явища, поняття;
- постійно дбає про адекватне розуміння слухачами навчальної інформації шляхом пояснення, інтерпретації суттєвих ознак явища, розгляду їх у різних виявах, для цього застосовує різноманітні варіанти поєднання методів, прийомів формування розумових дій студентів (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння, розрізнення, узагальнення тощо);
- постійно контролює рівень розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу шляхом візуального контакту з аудиторією, постановки питань: «Ваша думка?», «А чому...?», «Що краще...?»;
- у процесі висвітлення кожного питання розмірковує разом зі студентами про його об'єктивну і суб'єктивну значущість, зв'язок з професійною і практичною діяльністю;
- визначає різні альтернативні підходи, теорії розгляду понять, явищ, спонукає студентів до самостійної оцінки, вибору цих підходів;
- слідкує за логікою власного викладу, обґрунтування положень, міркування, мовлення; застосовує різні методи логічної побудови змісту навчальної інформації (індукції, дедукції), дбає про системність, послідовність, наступність у висвітленні; кожне положення аргументує, підтверджує;
- стимулює активне слухання та участь студентів в оволодінні знаннями, залучає їх до обговорення теоретичних положень, ідей, актуалізації власного життєвого досвіду;
- постійно підтримує психологічно-комфортну атмосферу під час лекції, контакт зі студентами: уникає жорсткого контролю, проте підтримує порядок; відгукується на висловлення студентів, їхні питання; показує розуміння внутрішнього стану студентів; спостерігає за усіма змінами в аудиторії, зауважує тільки ті моменти, які негативно впливають на увагу, активність, емоції, поведінку студентів;
- підтримує і розвиває інтерес студентів до навчального матеріалу, позитивну мотивацію процесу пізнання, пошуку.

Заклучна частина лекції є не менш важливою. Це є останній акорд у виконанні діяльності. Не вдале закінчення лекції здатне погасити позитивні враження, емоції студентів, отримані

студентами протягом лекції. У цій частині педагогу доцільно бути особливо обережним. Вдома студентів, які втрачають увагу, поглядають на годинники, починають вести розмови, а також виснаження викладача можуть викликати втрату ним контролю над слухачами або самоконтролю. Тому викладач іноді закінчує лекцію без загальної оцінки, процесу висновків і підсумків щодо обговореної навчальної інформації, виокремлення провідних ідей, знань. Окрім цього, лекцію необхідно завершити на такому ж мажорному, оптимістичному рівні, із такою ж енергією, як і на початку. У заключній частині викладач

- здійснює логічні, лаконічні висновки про основні поняття, положення, теорії, що розглядалися;
- нагадує про семінарські заняття, визначає характер обговорення та аналізу висвітлених ідей на цьому занятті, прагне не завантажувати студентів великим обсягом інформації;
- дає студентам можливість висловитися щодо лекції, явищ, що вивчалися, поставити питання;
- коротко повідомляє проблеми, що будуть розглядатися у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створює позитивні очікування щодо наступної зустрічі;
- дякує студентам за увагу і прощається з аудиторією.

Підготовка викладача до проведення лекції

Підготовка лекції – це напружена, складна, відповідальна діяльність викладача, що потребує значної концентрації зусиль і вияву майстерності. Цей процес вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й:

- психологічну підготовку педагога до її проведення;
- глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей;
- «внутрішнє переживання» її змісту;
- вироблення педагогом власних переконань у його значущості, впевненості у своїх знаннях;
- оволодіння майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією.

Процес підготовки лекції складається з таких етапів:

- визначення теми, її місця в навчальному курсі, зв'язку з попередніми і наступними темами; коротке, чітке, лаконічне формування теми;
- постановка та осмислення мети лекції як очікуваних результатів, яких бажає досягнути лектор (формування наукових понять, знань, оволодіння принципами, орієнтирами виконання дій тощо);
- виокремлення основних питань, головної ідеї, що пронизує усю лекцію, осмислення задуму лекції;
- опрацювання необхідної науково-теоретичної літератури, навчально-методичних посібників, сучасних наукових досліджень;
- визначення обсягу навчальної інформації, зокрема обсягу матеріалу з кожного питання, відбір доцільної і важливої наукової і навчальної інформації;
- складання плану лекції;
- уявлення конкретної студентської аудиторії, для якої готується лекція, характерних особливостей студентів відповідного курсу, усвідомлення специфіки їхнього фаху, своєрідності поведінки під час лекції, кількості людей в аудиторії;
- структурування змісту навчальної інформації за питаннями, дотримання логіки, послідовності, системності, продумування питань для дискусії, діалогу, аргументів для доказу тверджень, прикладів з практичної діяльності із врахуванням фаху і специфіки студентської аудиторії, відбір доцільних методів, прийомів;
- уявне проговорення, осмислення змісту навчальної інформації з різних точок зору, усвідомлення власного розуміння навчального матеріалу;
- підбір і підготовка наочного матеріалу;
- написання повного тексту лекції із використанням чітких визначень і формулювань;
- усне проголошення змісту лекції (особливо для викладачів-початківців) або окремих фрагментів; вироблення, коректування моделі, стилю, манер ораторського виступу і взаємодії зі студентами.

Методичні поради студентам-практикантам щодо проведення лекції

Майстерність організації лекції формується у процесі набуття викладачем педагогічного досвіду. Однак деякі поради у цьому напрямі допоможуть студентам уникнути суттєвих помилок і досягнути успіху в початкових спробах.

- Сумлінна, відповідальна підготовка лекції – умова успішного, ефективного її проведення. Текст лекції доцільно не вивчити, а глибоко осмислити, пережити, компетентно оволодіти основними положеннями, ідеями.
- Читання лекції за конспектом є шкідливим як для викладача, так і для студента. У такому випадку він неспроможний налагодити і підтримувати контакт з аудиторією, здійснювати виховний, емоційний вплив на студентів, отримувати зворотний зв'язок від них і вносити корективи в процес організації лекції. Звертатися до конспекту необхідно для дотримання структури лекції, формулювання теоретичних визначень, положень, а також посилання на джерела інформації тощо.
- Недоцільно передавати зміст навчального підручника, посібника під час лекції, інакше можна позбавити студентів можливості самостійно працювати. Важливо застосовувати цікаві факти, нові підходи, концепції, що не набули поширення в науковій літературі.
- За обмежений час лекції неможливо розкрити повний об'єм науково-навчального матеріалу з конкретної теми і це не є завданням викладача. Його мета під час лекції – спрямувати увагу студентів на провідні ідеї, положення, сформувані у них наукові поняття, судження, скерувати їх у напрямі вироблення власних поглядів, концепцій.
- Перевантаження змісту лекції науковими термінами, фактами, категоріями розпорошує увагу слухачів, швидко втомлює їх і зумовлює здійснювати записи у конспекті автоматично. Значна кількість нової інформації ускладнює розуміння студентами сутності явищ, положень, знижує позитивну мотивацію навчання. Недостатня інформативність лекції також небезпечна: викликає сум, нудьгу у студентів, спонукає займатися сторонніми справами.
- Без інтересу студентів до змісту навчального матеріалу лекція втрачає свою ефективність. Для формування позитивного ставлення до змісту необхідно:
 - розглядати проблеми актуальні для фахової діяльності студентів, їхнього життя;
 - висвітлювати положення, ідеї, що сприяють самопізнанню, самовдосконаленню студентів;
 - застосовувати парадоксальні факти, виявляти невідповідності у теорії і практиці;
 - знаходити зв'язок між змістом і життєвим досвідом студентів;
 - виявляти в явищах, теоретичних постулатах ті сторони, які дивують, вражають студентів;
 - застосовувати історичні аспекти наукових знань (біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо);
 - розглядати наукові концепції, теорії через призму дискусій вчених, сучасних досліджень, особистого бачення проблеми;
 - переконувати у важливості конкретних наукових знань, виявляти їхню світоглядну, моральну цінність;
 - застосовувати гумор, жартівливі історії у процесі викладу.
- Необдумані питання для дискусій, діалогу зі студентами, стимулювання їхньої активності можуть бути педагогічно недоцільними. Постановка цих питань, насамперед, потрібна для залучення студентів до співпраці з викладачем з метою розгляду, висвітлення наукових положень. Деякі питання необхідно ставити студентам для перевірки рівня розуміння ними навчального матеріалу, вияву їхніх життєвих уявлень, очікувань.
- Варто використовувати імпровізацію під час лекції, але це не означає – говорити що-небудь без сенсу і мети. Імпровізація необхідна для розвитку міркування студентів, опори на їхню думку та розгортання цієї думки у напрямі завдань лекції.
- Важливим для педагога є не тільки що сказати, але й як сказати. Емоційність викладу залежить саме від культури мовлення. Воно повинно бути образним (наявність метафор, порівнянь, фразеологізмів, синонімів тощо), літературним, позбавлених русизмів, побутових слів. Через інтонацію викладач може виокремлювати важливі положення, думку, яку хоче донести студентам. Речення бажано будувати таким шляхом, щоб студенти почули і зрозуміли контекст і сенс висловлювань. Одну і ту ж саму думку іноді варто проговорити різними словами, застосувати відмінні структури речень.

- Дикція педагога повинна бути виразною, чіткою, зрозумілою. Говорити доцільно голосно, періодично змінюючи його тембр для концентрації уваги студентів, виокремлення необхідних ідей, показу педагогом власного ставлення до змісту, його емоцій, коли це необхідно.
- Дихання під час лекції потребує регулювання, застосування доцільних пауз, ритмічного застосування вдихів і видихів.
- Від темпу лекції значною мірою залежить увага, сприймання, розуміння, активність, поведінка студентів. Його також слід цілеспрямовано регулювати. Повільний темп викладу застосовується для запису студентами інформації, її осмислення, акцентування викладачем уваги слухачів на суттєві, критеріальні ознаки явищ, значущі положення. Для першокурсників темп лекції також повинен бути дещо повільним (менше ніж 50-60 слів в хвилину). Для старших курсів швидкість мовлення повинна зростати. Загалом варто обирати середній темп, лекцію не можна перетворювати у диктування змісту.
- Ефективність лекції значною мірою залежить від емоційного стану викладача, психічної готовності до її проведення. Незалежно від настрою педагог приходить в аудиторію привітним, радісним, орієнтованим на працю. Навіть якщо у нього негативне самопочуття, відсутнє бажання взаємодіяти зі студентами саморегуляція свого стану перед тим, як відкрити двері аудиторії, є обов'язковою. Створення позитивної установки на ефективне проведення лекції є важливим засобом успіху.
- Майстерність лектора визначається його вмінням виявляти педагогічний такт, повагу до студентів, толерантність. Без контролю імпульсивності емоцій неможливо досягнути цілеспрямованого керівництва процесом. Педагог не має права виявляти гнів, бурхливе роздратування, вдаватися до криків. Проте він повинен бути щирим перед студентами, здійснювати контроль за порядком, дисципліною під час лекції. Він може виявити своє обурення, але оцінюючи не особистість студента, а конкретну ситуацію.
- Педагог не стане авторитетним для студентів, якщо він ігнорує їхню поведінку, дисципліну під час лекції. Не можна бути байдужим до студентів, які не працюють в аудиторії (читають газети, займаються іншими справами, тихенько розмовляють тощо). Замість критики, пригнічення особистості таких студентів доцільно ненав'язливо залучати їх до участі в обговоренні питань, повідомлення власних міркувань, тобто не давати їм можливості бути відсутнім під час лекції.

Оформлення розгорнутого плану – конспекту лекції

1. Мета: вказати, виходячи із змісту робочої програми курсу, конкретний результат, який планується досягти. Навчальна мета передбачає формування у студентів:

- наукових (методологічних знань про ...);
- розуміння понять (теорій тощо);
- осмислення закономірностей (теорій, підходів тощо);
- умінь дискусії (діалогу) з проблем ... ;
- ціннісних уявлень про ... ;
- особистісного ставлення до ... ;
- особистісних поглядів стосовно ... ;
- критичного ставлення до проблем ...

Навчальна мета може включати декілька завдань як освітнього, так і виховного і розвивального напрямів.

2. Методи, прийоми, засоби: зазначити, які методи, прийоми, засоби навчання застосовуються під час лекції для досягнення визначених завдань.

Методи, прийоми передачі та обміну словесною інформацією:

- розповідь;
- бесіда (репродуктивна, пошукова, проблемна, аутентична – обговорення особистісних поглядів, життєвих міркувань студентів тощо);
- мозкова атака (брейнстормінг);
- дискусія;
- діалог;
- кейс-метод (розповідь про подію, що сталась у житті людини);

Методи, прийоми переконання:

- апеляція до висловлювань відомих людей;
- проведення доказів;
- висловлювання аргументів «за» і «проти»;
- апеляція до позитивних і негативних емоцій студентів;
- діагностичне питання.

Методи, прийоми розвитку розумових дій:

- аналіз;
- синтез;
- порівняння;
- розрізнення;
- аналогія;
- узагальнення;
- екстраполяція;
- міркування (просте, складне, вільне, доказове);
- дедукція;
- індукція.

3. *Наочність*: таблиці, схеми, графіки, макети, приладдя, тощо.

4. *Технічні засоби навчання*: кодоскоп, діапроектор, комп'ютери тощо.

5. *Основні питання лекції*: (не більше чотирьох на одну лекцію).

6. *Рекомендована література*: основна (конкретно вказати: автор, назва, рік видання, сторінки); додаткова (конкретно вказати: автор, назва, рік видання, сторінки).

7. *Основні питання, що розглядаються під час лекції*.

Хід лекції

Розкрити зміст інформації, що висвітлюється під час лекції, описати дії викладача, застосування методів навчання та виховного впливу на студентів, зазначити питання для обговорення, дискусії, діалогу.

I. Вступна частина (до 10 хв. – міні-лекція: до 5 хв.)

- привітання викладача зі студентами;
- налагодження зв'язку із пройденим навчальним матеріалом і новою інформацією, визначення її місця і ролі у системі навчального курсу, прогноз подальшого її розгляду;
- повідомлення теми лекції, створення у студентів позитивної установки на її вивчення;
- визначення основних питань лекції, повідомлення рекомендованої літератури;
- захоплення уваги студентів, психологічна підготовка до розгляду основних питань лекції, виокремлення їхнього зв'язку з майбутньою професійною діяльністю (зазначити інформацію, методи, питання для обговорення).

II. Основна частина (70-75 хв. – міні-лекція: 20 хв.)

- висвітлення кожного питання окремо;
- показ логічного переходу від одного питання до іншого, здійснення підсумку після кожного етапу;
- опис шляху обґрунтування понять, термінів, теорій, концепцій тощо, виокремлення критеріальних ознак, складових, основних елементів;
- показ логіки пояснення, інтерпретації явищ;
- опис дій викладача з метою забезпечення розуміння, осмислення студентами змісту;
- розкриття кожного методу, прийому формування розумових дій, що застосовуються під час лекції;
- зазначення міжпредметних зв'язків, практичних прикладів, спрямованості навчальної інформації на професійну діяльність студентів;
- виокремлення питань для бесіди, дискусії чи діалогу, отримання зворотного зв'язку;
- опис дій викладача для розвитку інтересу до змісту лекції.

III. Заключна частина (5-10 хв. – міні-лекція: до 5 хв.)

- здійснення логічних висновків про основні поняття, положення, що розглядаються;

- повідомлення про досягнення запланованої теми, завдань лекції, оцінка спільної взаємодії зі студентами;
- визначення характеру підготовки до семінарського заняття й обговорення аналізу зазначених питань, положень на занятті;
- коротке повідомлення питань, проблем, що будуть розглядатися у наступній лекції у взаємозв'язку з висвітленими, створення позитивних очікувань;
- подяка студентам за увагу.

5.2.4. Підготовка до проведення семінарського (практичного) заняття

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції. Семінар (від лат. *seminarium* – «розсадник», переносно – «школа») – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Основними дидактичними цілями проведення семінарів є:

- забезпечити **педагогічні умови** для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- володіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі **основні функції**:

- **навчальну** (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- **розвивальну** (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- **виховну** (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);
- **діагностично-корекційну** (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання) та ін.

Отож, визначаючи **методичну концепцію** організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- під час вивчення різних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;
- до семінарських занять ставляться загально-дидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);
- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни;
- необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);
- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок студентів;
- важливим є також формування професійної культури і мислення;
- у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;
- семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійної роботою студентів.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування; така навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття;
- якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, студенти відповідають на них).

Існує багато різновидностей семінарських занять, які відрізняються як за змістом, так і за формою організації роботи.

Найпростіша форма семінару, побудована на основі *евристичної бесіди* (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, як-от: «Чому...?», «Як Ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?» тощо); *дискусія* (від лат. *розгляд, дослідження*) є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширеними і ефективними є: *«круглий стіл»*, *форум*, *дебати*, *симпозіум* (базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає студентів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших); може проводитися шляхом розгляду питань у вигляді невеликих *доповідей* студентів та подальшого *обговорення* учасниками семінару; характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактичні цілі і завдання цього заняття реалізуються шляхом *заслуховування* і широкого *аналізу* звітів студентів про проведenu науково-пошукову роботу; проводяться у формі наукових конференцій – на них студенти виступають з доповідями, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо проводяться у формі *пізнавальної гри* за типом телевізійних ігор (наприклад: «Що, де, коли?», «Брейн-ринг» тощо); ефективним різновидом є *рольові ігри*, що проводяться у формі *наукових конференцій* (на них студенти-доповідачі виступають у ролі *експертів* з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів – до 3-х чоловік); студенти, які незгідні з деякими положеннями, висвітленими у доповідях експертів, виступають у ролі опонентів; веде конференцію студент-головуючий, який надає слово усім учасникам гри, підводить підсумки після кожної доповіді, організовує обговорення тощо); різновидом рольових ігор є *прес-конференції* (студент, який виконує роль *прес-секретаря* веде конференцію; студенти-*журналісти* ставлять запитання експертам з проблем, що винесені на розгляд семінару) проводяться одним або різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.

Методика підготовки і проведення семінарських занять передбачає:

- повідомлення студентам теми, плану семінарського заняття та рекомендованої літератури (найкраще подати студентам інструктивну карту проведення семінарського заняття);
- опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;
- підготовку до обговорення питань *інформаційного* блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття);
- підготовку, проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються *традиційні* форми організації навчання (за вибором студента-практиканта), їх аналіз;
- підготовку та проведення фрагментів навчальних занять, на яких використовуються *інноваційні* форми організації навчання (за вибором студента-практиканта);
- виконання *індивідуальних практичних завдань* різних рівнів (за вибором студента-практиканта);
- написання *рефератів* (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи семінарських занять);
- виконання *завдань науково-пошукової роботи* (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

Алгоритм підготовки до семінарського заняття:

- проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;

- опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню семінарського заняття;
- намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;
- запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення семінарського заняття, зверніться за консультацією до викладача-методиста чи викладача кафедри педагогіки;
- складіть розгорнутий план-конспект проведення семінарського заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність студентів.

Структура семінарського заняття

Етапи	Характеристика
Організаційна частина	Мета — мобілізувати студентів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття
Мотивація та стимулювання навчальної діяльності	Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й студентів
Обговорення навчальних питань семінару	Полягає в обговоренні й керуванні процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації
Діагностика правильності засвоєння студентами знань	Допомагає викладачеві та студентам з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за допомогою серії оперативних короткочасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо), з використанням комп'ютерної техніки
Підбиття підсумків уроку	Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи)
Повідомлення домашнього завдання	Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання, передбачає його запис на дошці, а учнями — в щоденник

Оформлення розгорнутого плану – конспекту заняття

Тривалість заняття: 90 хв. (міні-заняття – 30 хв.)

Час проведення: (пара, час)

Місце проведення: (аудиторія, факультет)

Навчальна мета: вказати конкретно, які поняття закріплюються, поглиблюються, з якої теми

Виховна мета:

Розвивальна мета:

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: конкретно вказати назви тих дисциплін, які вже вивчалися студентами і є базою для засвоєння навчальної інформації, що виносяться на розгляд даного семінару.

Забезпечувані дисципліни: конкретно вказати назви тих дисциплін, які будуть вивчатися студентами і для яких навчальна інформація, що виносяться на розгляд даного семінару, стане базою для успішного засвоєння.

Навчально-методичне забезпечення заняття

Наочність: (конкретно вказати: таблиці, схеми, макети, приладдя, реактиви тощо, які використовуються на даному семінарі).

Роздатковий матеріал: (конкретно вказати: таблиці, схеми, тестові завдання, картки контролю, інструкційні картки тощо, що використовується на даному семінарі).

Технічні засоби навчання: кодоскоп, діапроектор, комп'ютери, мікрокалькулятори та ін.

Рекомендована література: *основна:* (конкретно вказати: автор, назва, рік видання), *додаткова:* (Конкретно вказати: автор, назва, рік видання).

Хід заняття:

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

- привітання викладача зі студентами;
- виявлення відсутніх;
- перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.)

- повідомлення теми, мети та завдань завдань;
- мотивація вивчення теми (бесіда, що передбачає з'ясування значущості теми і її професійну спрямованість);
- повідомлення плану заняття.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв., міні-заняття – 20 хв.)

Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації. Розгляд основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення:

- вказуємо поетапно *питання*, що обговорюються під час заняття згідно плану;
- зазначаємо конкретно *методи, прийоми та засоби* навчання, що використовуються у процесі обговорення кожного основного питання семінару:
 - ✓ бесіда – (фронтальна, проблемна, дискусія тощо);
 - ✓ розповідь студента,
 - ✓ повідомлення;
 - ✓ виконання індивідуальних завдань (письмових на дошці, побудова та аналіз графіків, проблемних, тестових та ін.);
 - ✓ виконання практичних завдань (проблемних завдань, розрахункових задач тощо);
 - ✓ узагальнення;
 - ✓ порівняння та ін.

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5 хв.)

- коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто);
- мотивація діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3 хв.).

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни

Методика викладання екології у вищій школі
назва дисципліни

кількість годин СРС згідно з навчальним планом

54

Види самостійної роботи	Трудо- місткість (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
Денна форма навчання				
14 триместр номер триместру				
I. О б о в ' я з к о в і				
<i>Види робіт на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях</i>				
Виконання практичних робіт	10	по розкладу занять	перевірка робіт	55
<i>За виконання модульних (контрольних) завдань</i>				
Проведення міні-лекції чи семінарського заняття	15	11, 12, 13 тижні	проведення заняття	45
<i>За виконання завдань самостійного опрацювання та інших завдань</i>				
Разом балів за обов'язкові види СРСР				100
II. В и б і р к о в і				
<i>За виконання творчих завдань для самостійного опрацювання</i>				
Разом балів за вибіркові види СРСР				
Всього балів за СРС у 14 триместрі				100

Види самостійної роботи	Трудо- місткість (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
Денна форма навчання				
15 триместр номер триместру				
I. О б о в ' я з к о в і				
<i>Види робіт на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях</i>				
Виконання практичних робіт	14	по розкладу занять	перевірка робіт	30
<i>За виконання модульних (контрольних) завдань</i>				
Розробка робочої навчальної програми з дисципліни «Екологія» («Основи екології»)	15	13 тиждень	перевірка	30
<i>За виконання завдань самостійного опрацювання та інших завдань</i>				
Разом балів за обов'язкові види СРСР				60
II. В и б і р к о в і				
<i>За виконання творчих завдань для самостійного опрацювання</i>				
Разом балів за вибіркові види СРСР				
Всього балів за СРС у 15 триместрі				60

Розділ 6. Питання для самоконтролю

№	Тема лекції	Питання
1	Вступ до дисципліни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чому з'являється потреба у викладанні такого предмету як «Екологія» («Загальна екологія»)? 2. Які основні завдання викладачів, які здійснюють підготовку екологів? 3. На яких науках базуються програми університетської екологічної освіти? 4. Коротка характеристика курсу «Методика викладання екології у вищій школі». 5. Характеристика підготовки студентів-екологів до роботи у школі. 6. Вимоги до викладачів екології. 7. На які групи розподіляють інтерактивні технології навчання?
2	Теоретичні засади навчально-виховного процесу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке навчання в загально педагогічному сенсі та як специфічний процес соціальної діяльності? 2. Охарактеризуйте структуру пізнання. 3. Що таке тип навчання? 4. Які типи навчання сформувалися в історії розвитку освіти? 5. Охарактеризуйте догматичний тип навчання. 6. Охарактеризуйте пояснювально-ілюстративний тип навчання. 7. Охарактеризуйте проблемний тип навчання. 8. З яких етапів складається проблемне навчання? 9. Охарактеризуйте модульно-розвивальний тип навчання 10. Що таке методи, прийоми та засоби навчання? 11. Охарактеризуйте методи навчання за джерелами набуття знань. 12. Охарактеризуйте методи навчання за характером логіки пізнання. 13. Охарактеризуйте методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності. 14. Охарактеризуйте форми організації навчальної діяльності.
3	Засоби навчання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке «засоби навчання»? 2. Охарактеризуйте прості засоби навчання. 3. Охарактеризуйте технічні засоби навчання. 4. Охарактеризуйте екранні засоби навчання. 5. Охарактеризуйте засоби слухової наочності. 6. Охарактеризуйте комп'ютер та інформаційні технології в навчальному процесі. 7. Перелічіть основні види комп'ютерних навчальних програм. 8. Охарактеризуйте бази даних, бази знань, гіпермедіа-технології, мультимедіа-технології, мережеві технології. 9. Телекомунікації та дистанційне навчання.
4	Академічна лекція в системі підготовки студентів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Технологія і техніка підготовки академічної лекції. 2. Дидактичні і методичні вимоги до академічної

		<p>лекції.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Структура академічної лекції. 4. Охарактеризуйте функції лекцій. 5. Охарактеризуйте загальнодидактичні вимоги до лекції у вищій школі. 6. Охарактеризуйте психолого-педагогічні аспекти, які мають зумовлювати методику і техніку проведення лекції. 7. Охарактеризуйте мовну культуру педагога.
5	Технологія і техніка організації семінарів, практичних, лабораторних занять, консультацій і колоквіумів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке «семінар»? 2. Які види семінарських занять Ви знаєте? 3. Що таке «практичне заняття»? 4. Яка структура практичного заняття? 5. Яким вимогам має відповідати практичне заняття? 6. Що таке «лабораторне заняття»? 7. Яка структура лабораторного заняття? 8. Як проводиться індивідуальне навчальне заняття? 9. Що таке «консультація»? 10. Що таке «колоквіум»? 11. Що таке «тьютор»?
6	Елементи екологічної педагогіки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризуйте екологічну культуру. 2. Охарактеризуйте екологічну освіту. 3. Які головні завдання екологічної освіти? 4. На яких принципах ґрунтується екологічна освіта? 5. Охарактеризуйте екологічне виховання. 6. В чому полягає зміст екологічного виховання? 7. Які основні принципи екологічного виховання визначають різні вчені? 8. Екологічні проблеми і моделі їх вивчення в системі шкільної та університетської екологічної освіти.
7	Методичні аспекти організації навчального процесу з екології	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчально-виховне значення курсу екології. 2. Формування наукового світогляду студентів у процесі вивчення загальної екології. 3. Методика проведення лабораторних занять з екології. 4. Методика проведення лекційних занять з загальної екології. 5. Методика проведення семінарів. 6. Методика проведення проблемних занять. 7. Методика проведення екскурсій з загальної екології.
8	Засоби наочності під час викладання екології	<ol style="list-style-type: none"> 1. Значення засобів наочності. 2. На які дві великі групи можна поділити всі засоби наочності? 3. Основне призначення засобів наочності. 4. Що таке «спостереження»? 5. Що таке «дослід (експеримент)»? 6. Які бувають спостереження та дослідження? 7. Вимоги щодо використання засобів наочності.

Розділ 7. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається під час складання студентами іспиту згідно до розкладу сесії. Студент повинен відповісти на два запитання, кожне з яких оцінюється максимум в 20 балів. Орієнтовно якість відповіді оцінюється за такою шкалою:

20 балів – повна за змістом і стисла за формою відповідь;

18-17 балів – повна за змістом і невдала за формою відповідь;

16-15 балів – не зовсім повна за змістом і не залежить від форми відповідь;

14-13 балів – не повна за змістом і не залежить від форми відповідь;

12-10 балів – орієнтовна за змістом і не залежить від форми відповідь.

Останні 10 балів студент може отримати за розроблену впродовж триместру робочу навчальну програму з дисципліни «Екологія» («Основи екології»).

Перелік контрольних питань:

1. Чому з'являється потреба у викладанні такого предмету як «Екологія» («Загальна екологія»)?
2. Які основні завдання викладачів, які здійснюють підготовку екологів?
3. На яких науках базуються програми університетської екологічної освіти?
4. Коротка характеристика курсу «Методика викладання екології у вищій школі».
5. Характеристика підготовки студентів-екологів до роботи у школі.
6. Вимоги до викладачів екології.
7. На які групи розподіляють інтерактивні технології навчання?
8. Що таке навчання в загально педагогічному сенсі та як специфічний процес соціальної діяльності?
9. Охарактеризуйте структуру пізнання.
10. Що таке тип навчання?
11. Які типи навчання сформувалися в історії розвитку освіти?
12. Охарактеризуйте догматичний тип навчання.
13. Охарактеризуйте пояснювально-ілюстративний тип навчання.
14. Охарактеризуйте проблемний тип навчання.
15. З яких етапів складається проблемне навчання?
16. Охарактеризуйте модульно-розвивальний тип навчання
17. Що таке методи, прийоми та засоби навчання?
18. Охарактеризуйте методи навчання за джерелами набуття знань.
19. Охарактеризуйте методи навчання за характером логіки пізнання.
20. Охарактеризуйте методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності.
21. Охарактеризуйте форми організації навчальної діяльності.
22. Що таке «засоби навчання»?
23. Охарактеризуйте прості засоби навчання.
24. Охарактеризуйте технічні засоби навчання.
25. Охарактеризуйте екранні засоби навчання.
26. Охарактеризуйте засоби слухової наочності.
27. Охарактеризуйте комп'ютер та інформаційні технології в навчальному процесі.
28. Перелічіть основні види комп'ютерних навчальних програм.
29. Охарактеризуйте бази даних, бази знань, гіпермедіа-технології, мультимедіа-технології, мережеві технології.
30. Телекомунікації та дистанційне навчання.
31. Технологія і техніка підготовки академічної лекції.
32. Дидактичні і методичні вимоги до академічної лекції.
33. Структура академічної лекції.
34. Охарактеризуйте функції лекції.
35. Охарактеризуйте загальнодидактичні вимоги до лекції у вищій школі.
36. Охарактеризуйте психолого-педагогічні аспекти, які мають зумовлювати методику і техніку проведення лекції.
37. Охарактеризуйте мовну культуру педагога.

38. Що таке «семінар»?
39. Які види семінарських занять Ви знаєте?
40. Що таке «практичне заняття»?
41. Яка структура практичного заняття?
42. Яким вимогам має відповідати практичне заняття?
43. Що таке «лабораторне заняття»?
44. Яка структура лабораторного заняття?
45. Як проводиться індивідуальне навчальне заняття?
46. Що таке «консультація»?
47. Що таке «колоквіум»?
48. Що таке «тьютор»?
49. Охарактеризуйте екологічну культуру.
50. Охарактеризуйте екологічну освіту.
51. Які головні завдання екологічної освіти?
52. На яких принципах ґрунтується екологічна освіта?
53. Охарактеризуйте екологічне виховання.
54. В чому полягає зміст екологічного виховання?
55. Які основні принципи екологічного виховання визначають різні вчені?
56. Екологічні проблеми і моделі їх вивчення в системі шкільної та університетської екологічної освіти.
57. Навчально-виховне значення курсу екології.
58. Формування наукового світогляду студентів у процесі вивчення загальної екології.
59. Методика проведення лабораторних занять з екології.
60. Методика проведення лекційних занять з загальної екології.
61. Методика проведення семінарів.
62. Методика проведення проблемних занять.
63. Методика проведення екскурсій з загальної екології.
64. Значення засобів наочності.
65. На які дві великі групи можна поділити всі засоби наочності?
66. Основне призначення засобів наочності.
67. Що таке «спостереження»?
68. Що таке «дослід (експеримент)»?
69. Які бувають спостереження та дослідження?
70. Вимоги щодо використання засобів наочності.

Розділ 8. Система оцінювання роботи студентів з дисципліни

Система оцінювання роботи і знань студентів з дисципліни є традиційною для комплексу «Києво-Могилянська академія». Студент отримує 100 балів за якісне і своєчасне виконання поточних робіт в аудиторії та вдома при високій якості підсумкового іспиту. Докладно вимоги викладено в попередніх розділах 5 і 7. Особлива увага звертається на своєчасність виконання позааудиторних робіт, передбачених в картці самостійної роботи студента. Порухення планових термінів виконання робіт без поважних причин супроводжується зниженням балів.

Поточне оцінювання роботи студентів здійснюється шляхом присвоєння певної кількості балів по кожному виду виконаних завдань. По кожному модулю студент прослуховує лекції, виконує практичні роботи, за що накопичувальним шляхом отримує загальну кількість балів. До підсумкового контролю (іспиту) студент допускається у випадку, якщо по всім модулям він набрав не менше 30 балів.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу передбачається проведення таких видів контролю:

- поточний контроль проводиться за допомогою виконання практичних робіт впродовж всього курсу;
- підсумковий контроль – іспит.

У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань студентів при вивченні дисципліни «Методика викладання екології у вищій школі» застосовується наступна система оцінки праці.

1. Підготовка до практичних занять оцінюється в процесі їх проведення. Сумарна максимальна оцінка за підготовку до групових занять складає 35 балів.
2. Оцінка за розробку робочої навчальної програми з дисципліни «Екологія» («Основи екології») максимально оцінюється у 15 балів.
3. Підготовка до проведення міні-лекції чи семінарського (практичного) заняття максимально оцінюється в 20 балів.
4. Підсумковий контроль знань проводиться у вигляді іспиту. Максимальна оцінка за іспит складає 40 балів.

Критерії оцінок підсумкового контролю

Оцінкою «відмінно» відповідь студента оцінюється, якщо вона демонструє глибокі знання всіх теоретичних положень і вміння застосовувати теоретичний матеріал для практичного аналізу та оцінки, передбачені ОПП, і не має ніяких неточностей.

Оцінкою «добре» відповідь оцінюється, якщо вона показує знання всіх теоретичних положень, вміння застосовувати їх практично, але допускаються деякі не принципові неточності.

Оцінкою «задовільно» відповідь студента оцінюється за умови, що він знає головні теоретичні положення та може використати їх на практиці.

Сумарна кількість балів та відповідність оцінки визначається за такою шкалою:

Оцінка	Бали за іспит	Разом
Не задовільно	0-15	0-59
Задовільно	16-25	60-74
Добре	26-29	75-89
Відмінно	30-40	90-100

Для діагностики якості навчання впроваджена кредитно-модульна система зі 100-бальною шкалою оцінювання.

Підсумкова оцінка визначається як сума балів, отриманих студентом під час поточного контролю на протязі триместру, і оцінки під час кінцевого контролю.

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

Розділ 9. Картка інформаційного забезпечення дисципліни

№ п/п	Бібліографічний опис джерела	Місце знаходження (основні бібліотеки міста та ін.)			
		ЧДУ ім. Петра Могили	Обласна наукова бібліотека ім.О.Гмирьова	Міська центральна бібліотека ім. М.Кропивницького	Інтернет, внутрішня мережа (адреса)
1	2	3	4	5	6
1. Основні джерела					
1	Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. – К., 1998		+		
2	Білецька Г.А. Підготовка кваліфікованого фахівця еколога як один із шляхів вирішення екологічних проблем // Зб. праць за матер. всеукр. наук.-практ. конф. «Шляхи вирішення екологічних проблем урбанізованих територій: наука, освіта, практика». – Еко-Хмельницький № 5, Технологічний університет Поділля. – 2003. – С. 156-158		+		
3	Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. Основи екологічних знань. – К.: Либідь, 1997. – 288 с.	+	+	+	
4	Державна національна програма "Освіта", ("Україна ХХІ століття") (896а-93-п), К., Райдуга, 1994		+		
5	Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480 с.		+		
6	Добровольський В.В. Освіта: екологія і сталий розвиток: Навчально-методичний посібник / Під ред. проф. Л.П. Клименка – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – Вип. 1. – 84 с. (науково-методичне видання)	+	+	+	
7	Добровольський В.В. Основи екології: Навчальний посібник. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 252 с.	+	+	+	
8	Екологічне виховання школярів: Методичний посібник для учнів, вчителів та студентів природничого факультету / Укл. Г.Ф. Яцук. – Тернопіль, 1995. – 142 с.		+		
9	Ковальчук І.П. Дидактичні засади підготовки фахівців екологічного профілю в системі неперервної професійної освіти і виховання: проблеми та перспективи // Теоретичні		+		

	та методичні засади вивчення природничо-математичних дисциплін у професійних закладах освіти: перспективи ХХІ століття: Колективна монографія / Ємчик Л.Ф., Кміт Я.М., Ковальчук І.П., Мокрик Р.І., Робак В.Є., Сікорський П.І., Черепанова С.О. (упоряд. і відп. ред.). – Львів: Сполом, 2004. – С. 155-184				
10	Концепція екологічної освіти України	+	+	+	
11	Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486 с.	+	+	+	
12	Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура функціонування, тенденції розвитку. – К.: МАУП, 1994		+		
13	Симоновська М. Методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя-еколога // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – Випуск 2 (14). – С. 78-82		+		
2. Додаткові джерела					
1	Білявський Г.О., Боголюбов В.М. Нові концептуальні підходи до розвитку екологічної освіти в Україні на початку ХХІ століття // Наукові записки. Т. 18. Частина II. – К.: «KM Academia», 2000	+	+	+	
2	Борейко В. Е. Пути и методы природоохранной пропаганды, Серия: Природоохранная пропаганда. Вып. 18. – Киев, 2002. – 248 с.		+		
3	Всемирная декларация о высшем образовании для ХХІ века: подходы и практические меры // Вестник высшей школы. – 1999. – № 3. – С. 29-35		+	+	
4	Грамолин В.В. Обучающие компьютерные игры // Информатика и образование. – 1994. – № 4		+		
5	Добровольський В.В. Екологічна освіта – актуальність, проблеми, пропозиції // Сучасні проблеми вищої освіти. Зб. доповідей. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 1998	+	+	+	
6	Дориев И. Дистанционное обучение // Компьютерное обозрение. – 1999. – № 17-18. – С. 32-33		+		
7	Закон України «Про освіту». – К., 1996	+	+	+	+
8	Закон України «Про вищу освіту». – К., 2002	+	+	+	+
9	Казанішена Н.В. Екологічна підготовка майбутнього педагога як фактор гармонізації взаємин людини і природи		+		

	// Зб. праць за матер. всеукр. наук.- практ. конф. «Шляхи вирішення екологічних проблем урба-нізованих територій: наука, освіта, практика». – Еко-Хмельницький № 5, Технологічний університет Поділля. – 2003. – С. 179- 182				
10	Кузнецова В.І. Методика викладання біології. Практикум: Навчальний посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 160 с.		+	+	
11	Лебідь С. Г. Нова ідеологія змісту екологічної освіти школярів: Наукові записки. Вип. 32. Частина II. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченко, 2001. – С. 87- 91	+			
12	Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.		+		

Розділ 10. Словник дисципліни

Українською мовою	Російською мовою	Англійською мовою
Академічна лекція	Академическая лекция	Academic lecture
Акція	Акция	Action
Екологічна культура	Экологическая культура	Ecological culture
Екологічна освіта	Экологическое образование	Ecological formation
Екологічна пам'ятка	Экологическая памятка	Ecological memorandum
Екологічна педагогіка	Экологическая педагогика	Ecological pedagogy
Екологічна просвіта	Экологическое просвещение	Ecological enlightenment
Екологічна свідомість	Экологическое сознание	Ecological consciousness
Екологічне мислення	Экологическое мышление	Ecological thinking
Екологічний плакат	Экологический плакат	Ecological poster
Екологічний світогляд	Экологическое мировоззрение	Ecological outlook
Екологія	Экология	Ecology
Засоби наочності	Средства наочности	Means of visibility
Колоквіум	Коллоквиум	Colloquium
Консультація	Консультация	Consultation
Лабораторне заняття	Лабораторное занятие	Laboratory studies
Методи освіти	Методы образования	Methods of education
Методика	Методика	Methods
Методика викладання екології	Методика преподавания экологии	Ecology teaching methods
Навчальна дисципліна	Учебная дисциплина	Academic discipline
Неформальна освіта	Неформальное образование	Informal education
Навчальний процес	Учебный процесс	Courses
Навчально-виховний процес	Учебно-воспитательный процесс	The educational process
Освіта	Образование	Education
Практичне заняття	Практическое занятие	Practice
Принципи екологічної освіти	Принципы экологического образования	Principles of ecological education
Принципи навчання	Принципы обучения	Principles of learning
Проект	Проект	Draft (project)
Пропаганда	Пропаганда	Propaganda
Семінар	Семинар	Seminar
Формальна освіта	Формальное образование	Formal education
Форми навчання	Формы обучения	Types of learning
Форми освіти	Формы образования	Forms of education